

Sygn. akt II Ca 339/13

Sygn. akt II Ca 339/13

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 13 czerwca 2013 r.

Sąd Okręgowy w Świdnicy, II Wydział Cywilny Odwoławczy

w składzie następującym:

Przewodniczący: SSO Barbara Nowicka

Sędziowie: SO Piotr Rajczakowski

SO Aleksandra Żurawska

Protokolant: Violetta Drohomirecka

po rozpoznaniu w dniu 13 czerwca 2013 r. w Świdnicy

na rozprawie

sprawy z powództwa **A. K. (1)**

przeciwko **A. K. (2), A. K. (3), M. N.i L. S.**

o zachowek

na skutek apelacji pozwanych A. K. (2) i A. K. (3)

od wyroku Sądu Rejonowego w Świdnicy

z dnia 20 listopada 2012 r., sygn. akt I C 70/04

oddala apelację.

UZASADNIENIE

Zaskarżonym wyrokiem z dnia 20 listopada 2012r. Sąd Rejonowy w Świdnicy zasądził od pozwanych A. K. (2), A. K. (3), M. N.i L. S. na rzecz powódki A. K. (1) kwoty po 8987 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 14 grudnia 2011r. Szczegółowe wyliczenie kosztów procesu pozostawił referendarzowi sądowemu w oparciu o przepis art. 98 kpc.

Sąd Rejonowy ustalił, że w chwili śmierci R. K. tj. 12 lutego 2001r. A. K. (1) pozostawała w związku małżeńskim z nim. Na mocy testamentu spadkodawcy z 27 października 2000r. spadek po nim nabyły dzieci: O. K.

i M. K. w częściach po 3/10 oraz M. N., A. K. (2), A. K. (3) i L. S. po 1/10 części. Na skutek postępowania przeprowadzonego w sprawie I Ns 247/06 o dział spadku po R. K. i zniesienie współwłasności strony na podstawie zebranego w sprawie materiału dowodowego,

w tym opinii biegłych, zawarły ugodę określającą m.in. skład spadku po zmarłym oraz które ze składników przypadną pozwanym w ramach rozliczenia ich udziałów

w spadku. Nieruchomości, które przypadły pozwanym mają łączną wartość 215.790 zł.

Przy takich ustaleniach Sąd Rejonowy ustalając wysokość należnego powódce od pozwanych zachowku przyjął wartość spadku i udziałów przysługujących spadkobiercom według ustaleń w postępowaniu działowym zawartych w ugodzie z 13 grudnia 2011r., które korzystają z powagi rzeczy ugodzonej. Zdaniem Sądu, nie można zaakceptować sytuacji, w której dla działu spadku przyjmuje się dla składników majątku spadkowego wartości wyższe, zaś dla zachowku mają one być weryfikowane w dół. O odsetkach Sąd orzekł na podstawie art. 481 kc przyjmując zgodnie z żądaniem powódki, jako termin istotny dla ich ustalenia datę zawarcia ugody.

Apelację od powyższego wyroku wnieśli pozwani A. K. (2) i A. K. (3) zarzucając mu:

- 1) naruszenie prawa materialnego – art. 991 § 1 kc w zw. z art. 922 § 1, art. 924 i art. 925 kc poprzez ich błędną wykładnię polegającą na nietrafnym przyjęciu, że w celu obliczenia wysokości zachowku sąd powinien ustalić stan spadku biorąc za podstawę stan istniejący w chwili zamknięcia rozprawy;
- 2) sprzeczność ustaleń Sądu z zebrany w sprawie materiałem dowodowym polegającą na nieprawidłowym ustaleniu wartości nieruchomości spadkowych;
- 3) naruszenie przepisów postępowania – w szczególności art. 233 § 1 kpc i art. 217 kpc.

Wskazując na te zarzuty wnieśli o uchylenie pkt I wyroku i zmianę wysokości zachowku na kwotę 2205,66 zł i uchylenie wyroku w zakresie odsetek; uchylenie pkt III wyroku przez obciążenie kosztami zgodnie z literą prawa tj. proporcjonalnie do procentu spełnienia żądania powódki oraz obciążenie powódki kosztami postępowania apelacyjnego.

Sąd Okręgowy rozpoznał apelację w oparciu o ustalenia faktyczne Sądu Rejonowego a ponadto ustalił, że: w skład spadku po R. K. wchodzi: nieruchomość położona na wsi T. obejmująca działki gruntu nr (...) dla której prowadzona jest księga wieczysta Kw nr (...) oraz udział spadkodawcy w wysokości 1/2 w majątku wspólnym z A. K. (1) i nakłady poczynione przez A. K. (1) z majątku osobistego na majątek objęty spadkiem. Wartość nieruchomości położonej we wsi T. stanowiącej majątek osobisty spadkodawcy wynosi 542.670 zł.

W skład majątku wspólnego A. K. (1) i R. K. wchodzi następujące składniki majątkowe:

- 1) nieruchomość we wsi T. obejmująca działki nr (...) dla której prowadzona jest księga wieczysta Kw nr (...) o wartości 53.770 zł;
- 2) nieruchomość położona we wsi W. – działka nr (...) dla której prowadzona jest księga wieczysta Kw nr (...) o wartości 32.440 zł;
- 3) nieruchomość we wsi T. obejmująca działki nr (...) dla której prowadzona jest księga wieczysta Kw nr (...) o wartości 6405 zł;
- 4) nieruchomość we wsi T. obejmująca działki nr (...) dla której prowadzona jest księga wieczysta Kw nr (...) o wartości 10.090 zł;
- 5) nieruchomość we wsi T. obejmująca działki nr (...) dla której prowadzona jest księga wieczysta Kw nr (...) o wartości 44.110 zł;
- 6) nieruchomość we wsi T. obejmująca działki nr (...) dla której prowadzona jest księga wieczysta Kw nr (...) o wartości 122.250 zł;
- 7) nieruchomość we wsi T. – działka nr (...) dla której prowadzona jest księga wieczysta Kw nr (...) o wartości 12.900 zł.

Wartość wszystkich nieruchomości wchodzących w skład majątku wspólnego A. K. (1) i R. K. wynosi 281.965 zł, z czego w skład spadku po R. K. wchodzi jego udział w majątku wspólnym w wysokości 1/2 części tego majątku o wartości 140.982,50 zł.

Wartość stanu czynnego spadku po R. K. obejmującego nieruchomości wynosi 683.652,50 zł.

(dowód: opinia biegłego sądowego J. Ś.z 20 maja 2011r. k.1200 akt I Ns 247/06 ; ugoda zawarta przez strony w sprawie I Ns 247/06).

Mając na względzie wszystkie dotychczasowe ustalenia faktyczne Sąd Okręgowy zważył co następuje:

Apelacja podlegała oddaleniu.

Wbrew zarzutom pozwanych Sąd Rejonowy nie dopuścił się naruszenia prawa materialnego – a to przepisów art. 991 § 1 kc, art. 922 § 1 kc, art. 924 kc i art. 925 kc poprzez ich błędną wykładnię i przyjęcie, że obliczenie zachowku następuje na podstawie wartości spadku ustalonej według cen z chwili orzekania o zachowku.

Skarżący na poparcie swoich zarzutów powołują się na uchwałę SN z 18 października 1974r. III CZP 55/74, OSNCP 1975, nr 12 poz. 163 i z 8 lutego 1984r., III CZP 1/84, OSP 1985, nr 4 poz. 75, które utraciły aktualność oraz na przepis art. 160 § 1 dekretu z 8 października 1946 – Prawo spadkowe (Dz. U. nr 60 poz. 328 ze zm.), który sami błędnie wykładają i który nie obowiązuje już od 1 stycznia 1965r.

Z treści tego przepisu wynika, że wartość stanu czynnego spadku ustala się przez zestawienie wszystkich należących do spadku praw według ich stanu w chwili otwarcia spadku i wartości z chwili sporządzenia zestawienia, przy czym zestawienie to powinno być sporządzone w chwili wyrokowania. Jeśli zostało sporządzone wcześniej to Sąd powinien uwzględnić wszelkie zmiany w majątku spadkowym między datą sporządzenia zestawienia a chwilą zamknięcia rozprawy.

Obliczenie zachowku następuje na podstawie wartości spadku ustalonej według cen z daty orzekania o roszczeniach z tego tytułu.

Taką uchwałę podjął Sąd Najwyższy w składzie siedmiu sędziów Sądu Najwyższego 26 marca 1985r. III CZP75/84 i nadał jej moc zasady prawnej. Stanowisko to zostało utrwalone w orzecznictwie Sądu Najwyższego. Ponadto Sąd Najwyższy stwierdził w wyroku z 25 maja 2005r. I CK 765/04, Lex nr 180835, że chwilą orzekania o zachowku jest chwila orzekania przez sąd drugiej instancji, co ma służyć zapewnieniu osobie uprawnionej do zachowku utrzymanie realnej wartości zachowku.

Obecnie za takim stanowiskiem przemawia również sformułowanie art. 995 kc, zgodnie z którym wartość przedmiotu darowizny oblicza się według stanu z chwili jej dokonania, a według cen z chwili ustalania zachowku.

Wysokość zachowku jest określona w art. 991 § 1 kc i co do zasady odpowiada połowie wartości udziału jaki przypadłby uprawnionemu przy dziedziczeniu ustawowym. Wyjątkiem są osoby małoletnie lub trwale niezdolne do pracy.

W rozpoznawanej sprawie powódce należy się zachówek wynoszący połowę wartości jej udziału spadkowego czyli 1/3 części spadku, który to ułamek należy pomnożyć przez jedną drugą – co daje 1/6 i tenże ułamek z kolei należy pomnożyć przez tzw. substrat zachowku stanowiący wartość stanu czynnego spadku.

W skład spadku po R. K. wchodzi oprócz jego majątku osobistego także udział spadkodawcy w majątku dorobkowym z powódką.

Dopuszczalne jest w procesie o roszczenie z tytułu zachowku samodzielne ustalenie przed sądem stanu i wartości spadku, jednakże gdy wcześniej toczyło się postępowanie o dział spadku połączony z podziałem majątku wspólnego

spadkodawcy i jego małżonka to sąd w sprawie o zachówek może ustalając wartość spadku oprzeć się na ustaleniach w tej materii sądu rozpoznającego sprawę o dział spadku.

Pomiędzy stronami niniejszego procesu toczyło się postępowanie w sprawie I Ns 247/06 o dział spadku po R. K. i zniesienie współwłasności, w którym strony zawarły ugodę. Ustalenie stanu i wartości spadku po R. K. nastąpiło w oparciu o opinie biegłych sądowych, w tym co do wartości nieruchomości na podstawie opinii biegłego sądowego J. Ś. z 20 maja 2011r., którą strony ostatecznie zaakceptowały.

Powódka domagała się zachowku obliczonego od wartości czystej spadku obejmującego tylko nieruchomości, w związku z tym Sąd Rejonowy ustalając substrat zachowku zaliczył doń jedynie nieruchomości, przyjmując wartość spadku na kwotę podaną przez powódkę tj. 651.500 zł.

Ustalając substrat zachowku stosownie do przepisu art. 991 § 1 kc i następnych na podstawie opinii biegłego J. Ś. wynosił on 683.652,50 zł. Udział powódki w spadku (1/3) stanowi kwotę 227.884 zł a przysługujący jej zachówek wynosi -113.942 zł, przy czym mogłaby się go domagać od wszystkich spadkobierców.

Jeśli wytoczyła powództwo o zachówek tylko przeciwko niektórym spadkobiercom, a sąd wydał rozstrzygnięcie, po uprawomocnieniu się ugody w sprawie I Ns 247/06 w przedmiocie działu spadku, pozwani spadkobiercy odpowiadają za zapłatę sumy pieniężnej potrzebnej do pokrycia zachowku zgodnie z art. 1034 § 2 kc, w stosunku do wielkości udziałów w spadku.

Udziały skarżących w spadku wynoszą po 1/10 części spadku, wobec czego powódka mogłaby od każdego z nich żądać po 11.394 zł. Skoro jednak domagała się zapłaty kwoty niższej, bo po 8987 zł od każdego z nich, to Sąd Rejonowy w myśl przepisu art. 321 § 1 kpc taką kwotę zasądził na jej rzecz.

Sąd Rejonowy nie popełnił błędu przy wyliczeniu wartości spadku dla potrzeb ustalenia wysokości zachowku przyjmując wartość poszczególnych działek wchodzących w skład nieruchomości spadkowych zgodnie z wyliczeniami biegłego J. Ś. na dzień wydania opinii tj. 18 maja 2011r. jeśli strony niniejszego procesu przyjęły taką wartość spadku podlegającego działowi w sprawie I Ns 247/06.

Biegły sporządził zestawienie wartości nieruchomości według stanu na dzień otwarcia spadku po R. K. (13 lutego 2001r.) i na dzień wydania opinii (30 kwietnia 2011r.). Wartości wszystkich działek przyznanych w wyniku działu spadku na współwłasność skarżących i pozostałych pozwanych były takie same w chwili otwarcia spadku i wydania opinii. Wyjątek stanowiły dwie działki nr (...), których wartość w dacie wydania opinii była wyższa niż w chwili śmierci spadkodawcy, ale w wyniku działu spadku otrzymali je inni spadkobiercy nie będący pozwanymi w tej sprawie.

Nawet jeśli od daty otwarcia spadku do chwili wyrokowania w sprawie o zachówek zmieniło się w części przeznaczenie działki nr (...) zgodnie z miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego Gminy M. i działka ta przeznaczona w chwili otwarcia spadku pod uprawy rolne, obecnie jest w 50 %, przeznaczona pod zabudowę mieszkaniową, a co za tym idzie jej aktualna wartość jest wyższa niż działki rolnej o 97.004 zł zgodnie z metodyką wyceny zastosowaną przez biegłego J. Ś., nie wpływa to na prawidłowość rozstrzygnięcia Sądu Rejonowego.

Gdyby pomniejszyć wartość majątku spadkowego o 97.004 zł otrzymamy zamiast 683.652,50 zł kwotę 586.648,50 zł. Udział powódki w spadku wyniósłby 195.549 zł a należny jej od wszystkich spadkobierców zachówek 97.774 zł. Pozwani mający udziały w spadku po 1/10 części byłiby zobowiązani do wypłaty zachowku w kwocie po 9777zł. Ponadto dla ustalenia stanu czynnego spadku nie można wybiórczo przyjmować niższej wartości działek nr (...) a wyższych wartości działek nr (...), gdyż nastąpiłoby to z pokrzywdzeniem osoby uprawnionej do zachowku.

Jeżeli chodzi o wartość działek nr (...) to różnica w wycenie ich wartości pomiędzy datą otwarcia spadku a datą wydania opinii przez biegłego J. Ś. wynosi łącznie 143 zł w części dotyczącej wartości znajdującego się na tych działkach drzewostanu, będącego zresztą „samosiejkami”.

Także zarzut dotyczący zasądzenia odsetek od należności głównej od dnia 14 grudnia 2011r. nie zasługuje na uwzględnienie. Wbrew zarzutom apelacji Sąd

I instancji nie uwzględnił żądania powódki zasądzenia odsetek od dnia wniesienia pozwu (wezwania zobowiązanych do zapłaty zachowku) lecz od dnia następnego po dniu w którym strony procesu zawarły ugodę w sprawie o dział spadku i ostatecznie ustaliły skład i wartość majątku spadkowego.

Zdaniem Sądu Okręgowego orzeczenie zasądzające zachówek jest rozstrzygnięciem deklaratoryjnym a samo zobowiązanie do zapłaty zachowku jest

z natury rzeczy zobowiązaniem bezterminowym, które przekształca się

w zobowiązanie terminowe stosownie do art. 455 kc w wyniku wezwania wierzyciela (uprawnionego do zachowku) skierowanego do dłużnika (spadkobiercy) do spełnienia świadczenia.

Jednakże sąd rozstrzygając w przedmiocie odsetek za opóźnienie w zapłacie zachowku powinien każdorazowo uwzględniać okoliczności konkretnej sprawy. Natomiast w rozpoznawanej sprawie powódka wytoczyła powództwo o zapłatę zachowku 6 lutego 2004r. Żądając z tego tytułu 7.653 od każdego z pozwanych. Co do zasady winni więc oni od tej daty spełnić świadczenie, gdyż było już wówczas wymagalne. Skoro jednak sporna między stronami była wartość spadku, od której należało obliczyć wysokość zachowku, a ta została ustalona w ugodzie z 13 grudnia 2011r., to słusznie Sąd Rejonowy przyjął, że pozwani pozostawali w opóźnieniu z zapłatą zachowku od następnego dnia tj. od 14 grudnia 2011r., bo dopiero z tym momentem roszczenie o zapłatę ostatecznie sprecyzowanej kwoty z tytułu zachowku stało się wymagalne.

Tym samym zarzuty apelacji nie zdołały podważyć słuszności zaskarżonego wyroku i Sąd Okręgowy oddalił ją z mocy art. 385 kpc jako nieuzasadnioną. Jeśli pozwani przegrali sprawę w postępowaniu apelacyjnym to nie mogą żądać od powódki zwrotu kosztów za drugą instancję ani też innego rozstrzygnięcia o kosztach postępowania przed pierwszą instancją, którymi Sąd Rejonowy prawidłowo obciążył ich, co do zasady zgodnie z art. 98 kpc pozostawiając szczegółowe wyliczenie kosztów procesu referendarzowi sądowemu (art. 108 § 1 zd 2 kpc).